

**XIV-XV. YÜZYILLARDA DEVLETLERARASI İLİŞKİLERDE
BİR DİPLOMASİ ARACI OLARAK “KADIN”:
OSMANLI-BİZANS ÖRNEĞİ**

KANTARCI, Şenol*
TÜRKİYE/TURCIЯ

ÖZET

İnsanlığın öznesi, “erkek ve kadındır”. Öznenin bir tarafında “erkek” varken diğer tarafını “kadın” oluşturmuştur. Arkeolojik kazılarda elde edilen bulgular, yazılı tabletler, duvar resimleri, levhâlâr, kabartmalar, mühürler ve çanak-çömlekler, kadınlı-erkekli bir tarihin resmini sunarlar. Öyleyse, insanlık tarihinin öznesinde olan kadını, hemen birçok alanda olduğu gibi diplomasinin içerisinde de aramak gereklidir. Osmanlı Hanedanı’na giren yabancı soylu ilk kadın Horofira’dır. Bizans-Osmanlı ilişkilerinde diplomasi aracı olarak kullanılan ilk kadın ise, Theodora’dır. Ayrıca, Osmanlı Hanedanı’na 10 yaşında giren Prenses Irene, Murad Hüdavendigâr’la evlenen Maria, Murad Hüdavendigâr’dan sonra Osmanlı tahtına geçen Yıldırım Bayezid ile evlenen İstefan Lazaroviç’in kızı Despina ve II. Murad’ın karısı Maria Brankoviç gibi soylu kadınlar, bir dönemin diplomasisini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemişlerdir. Çalışma, dönemin her statüdeki kadınlarını kapsamamıştır. Sadece başlıkta da verildiği üzere diplomasi alanında adı geçen ve dönemin siyasi olaylarını etkileyen soylu kadınları ve bu kadınların, dönemlerinde gelişen olaylarda ne tür roller içerisinde olduklarını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Diplomasi, kadın, kadın ve diplomasi, Osmanlı diplomasisi, Bizans diplomasisi.

ABSTRACT

Woman as a Diplomatic Concept in the 14-15th Century in Interstate Relations: The Ottoman and Byzantine Examples

The subject of humanity is woman and man. They both form two halves of one whole. Archeological findings and the depiction of social life in these findings present the images of men and women as an important visualization of history. If women is an important part of history, then we should be able to find them in the history of diplomacy as well. The first foreign noble woman who

---

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü. e-posta: skantarci@hotmail.com; mskantarci@gmail.com

entered into the Ottoman Dynasty was Horofirar. The first woman who was used for diplomatic goals in Ottoman-Byzantine relations was Theodora. Besides other noble women such as Princess Irene who became part of the Ottoman royal family when she was 10, Maria who married Murad Hudavendigâr, and later Bayezid's wife Despina and Murad II's wife Maria Brankovich had influenced the diplomatic relations of their period directly or indirectly. This study, instead of focusing on women in general, focuses on the women of nobility who had significant impact on diplomacy and other political events. This study analyzes the extent and the way in which these woman influenced important political developments and diplomatic relations.

Key Words: Diplomacy, woman, woman and diplomacy, Ottoman diplomacy, Byzantine diplomacy.

XIV. ve XV. yüzyıllar, Bizans açısından da, Osmanlı açısından da milat sayılabilecek gelişmelere sahne olmuştur. Her bir yüzyılın bile, kendi içerisinde, kendisini, –Bizans ve Osmanlı bakış açısıyla ve hatta dünyadaki etkileşimlerine ve diğer olaylarıyla– önemli tarihî olaylara gebe bırakması, başlı başına bu dönemleri, unutulmaz kılmıştır.

XIV. yüzyıl, kendisinden sonraki beş yüzyıllık dönemi içerisine alan bir *İmparatorluğun* Söğüt'te doğuşuna tanıklık etmiştir. XV. yüzyıl ise, kendisinden önceki bin yılın bitişi görmüş ve Bizans döneminin bitişi şahit olmuştur. XV. yüzyılın ortasında 1453 ile Osmanlıların artık çıkmamak üzere eski Bizans başkentini ele geçirmeleri, sadece Osmanlı tarihini değil, bütün dünya tarihini ilgilendiren bir konu olarak hafızalara yerleşmiştir. Aynı yüzyıl 1492'ye de şahitlik etmemiş midir?

Her iki yüzyılın da –Osmanlı ve Bizans özelinde– kendilerine has oldukça hareketli geçen yılları, gerek dönemin kaynaklarını gerekse dönemle ilgili yazılanları daha çok siyasi olaylar üzerine odaklamıştır. Her iki dönem içerisinde de tarih sayfaları arasında yer alabilecek birçok konu mevcuttur. Bu makalenin inceleme konusunu, iki yüzyıllık süreç içerisinde, devletlerarası ilişkilerde *diplomasi* (dış politika) aracı olarak kullanılan *kadın* olgusu oluşturmuştur.

İnsanlığın öznesi, “*erkek ve kadındır*”. Öznenin bir tarafında “*erkek*” varken diğer tarafını “*kadın*” oluşturmuştur. Arkeolojik kazılarda elde edilen bulgular, yazılı tabletler, duvar resimleri, levhâlâr, kabartmalar, mühürler ve çanak-çömlekler, *kadınli-erkekli* bir tarihin resmini sunarlar. Öyleyse, insanlık tarihinin öznesinde olan *kadını*, hemen birçok alanda olduğu gibi *diplomasi*nin (dış politikanın) içerisinde de aramak gereklidir.

Osmanlı Hanedanı'na giren yabancı soylu ilk kadın *Horofira*'dır. Bizans-Osmanlı ilişkilerinde *diplomasi* (dış politika) aracı olarak kullanılan ilk kadın ise, *Theodora*'dır. Ayrıca, Osmanlı Hanedanı'na 10 yaşında giren *Prences*

Irene, Murad Hüdavendigâr'la evlenen Maria, Murad Hüdavendigâr'dan sonra Osmanlı tahtına geçen Yıldırım Bayezid ile evlenen İstefan Lazaroviç'in kızı Despina ve II. Murad'ın karısı *Maria Brankoviç* gibi soylu kadınlar, bir dönemin diplomasisini (dış politikasını) doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemişlerdir.

Çalışma, dönemin her statüdeki kadınlarını kapsamamıştır. Sadece başlıkta da verildiği üzere *diplomasi* (dış politika) alanında adı geçen ve dönemin siyasi olaylarını etkileyen soylu kadınları ve bu kadınların, dönemlerinde gelişen olaylarda ne tür roller içerisinde olduklarını ortaya koymayı amaçlamıştır.

Makalede, inceleme konusu yapılan kadınların hemen hepsi doğuştan veya evlilik yoluyla olsun, mevki ve unvan konusunda gayet açık tanımlanan belirli ayrıcalıklara hak kazanmış kişilerdir. *Donald M. Nicol*'ın "*Bizans'ın Soylu Kadınları*" adlı eserinde de ifade ettiği gibi zaten böyle olmasalardı haklarında pek bu kadar bilgiye de sahip olamazdık.

XI. yüzyılın başlarından itibaren çeşitli iç ve dış faktörler sebebiyle gerileme dönemine giren Bizans için XIV. yüzyıl, çeşitli *diplomatik* (dış politik) manevralarla ayakta durabilmenin tarihini gösterir. XIII. yüzyılın ikinci yarısında *VIII. Mihael Palaeologos*'un İmparatorluğun kaybetmiş olduğu toprakları yeniden kazandırma düşüncesi ile yaptığı önemli savaşlar, Sırplar, Bulgarlar ve Moğollar ile kurduğu ilişkiler, Bizans'a karşı kurulan ittifakları ve cepheleri ortadan kaldırma başarısı, artık küçük bir devlet olarak varlığını sürdüren, içte ve dışta sorunları bulunan Bizans'ı kurtarmaya yetmemiştir. Kendisinden sonra Bizans'ı yöneten, hâlefleri olan *II. Andronikos* (1282-1328), *III. Andronikos* (1328-1341) ve *Mihael* aynı yeteneğe sahip değillerdi. Her ne kadar 1347'de imparator olan *VI. Johannes Kantakuzenos* (1347-1355) Bizans'ın eski gücünü elde etmenin Doğu'ya egemen olmakla sağlanabileceğini anlamış olsa bile, çok kısa süren saltanatı, icraatını tamamlamasına imkân tanımamıştır. *V. Johannes*'in oğlu olan ve daha elverişli bir dönemde imparatorluğu kurtarabileceğine inanılan *II. Manuel*'in çabaları bile çökmekte olan imparatorluğu kurtaramamıştır. *II. Manuel* ve oğlu *VIII. Johannes*'in (1425-1448) gayretleri ise, Bizans döneminin sona ermesinin süresini, sadece bir süreliğine ertelemiştir. (Delilbaşı, 2002: 122-123)

XIV ve XV. yüzyıllarda Bizans bir taraftan kendi çöküşünü yaşarken, diğer taraftan da hemen yanı başında kendisini ortadan kaldıracak olan yeni bir imparatorluğun doğuşunu izlemiştir. *VI. Johannes Kantakuzenos*, doğan yeni imparatorluğun tehlikesini görmüş ancak, gerek kısa süren saltanatı gerekse elinde bulundurduğu paralı askerlerden oluşan zayıf ordusu bu büyümeyi durdurmaya yetmemiştir. Bu yeni imparatorluk, Bizans toprakları üzerine yayılma siyaseti güden Osmanlılardan başkası değildir.

Bizans, Avrupa'da Slav devletleri ile uğraşırken, doğu sınırında, *bir uç beyliği* olarak ortaya çıkan Osmanlı Devleti kuruluyordu. Söğüt ve çevresinde genişleyerek büyüyen ve kuruluşundan çok kısa bir süre sonra Avrupa'da toprak

kazanan Osmanlıların bu başarılarının altındaki nedenlerden birisini de yine çöküş dönemini yaşayan Bizans sağlamıştır. Bizans'ın yüzyıllar boyu süren çöküşü esnasında, Balkan coğrafyasındaki etkisizliği ve *Delilbaşı*'nın da belirttiği üzere, Balkanlar'ın küçük devletçikler ve feodal senyörlükler hâlinde parçalanmış olması, Osmanlı fetihlerini kolaylaştırmış (Delilbaşı, 2002: 122) ve büyümesini hızlandırmıştır. Bizans'ın çöküşünün son yıllarında, İmparatorluğu kurtarmak için Bizans yönetimini, değişik yollara itmiştir. Bu dönemde Bizans'ın takip etmiş olduğu stratejilerden birisi de imparatorluğu yaşatmak veya en azından ömrünü uzatma gayeli gerçekleştirmiş olduğu, sınır komşuları ile yapmış olduğu akrabalık bağı oluşturma, yöntemidir. Aslında böylesi bir uygulama, özellikle farklı milletlerden olsalar da kendi Hristiyan dindaşları arasında kurdukları akrabalıklarda son derece normal bir davranış olarak görülebilirdi. Nitekim bunun Bizans tarihinde birçok örneğine rastlamak mümkündür. Bu duruma, Balkan coğrafyasını nüfusu altına almak ve buralarda Katolikliği yaymak için çaba sarf eden *Büyük Layaş*'un küçük kızınının, Lehistan kraliçesi olarak *Litvanyalı Jakellon* ile büyük kızı *Marya*'nın ise, Macaristan kraliçesi olarak Lüksemburg kralı *IV. Şarl*'ın ikinci oğlu *Sigismund*'la evlenmesi ve bu sayede *Sigismund*'un Macaristan krallığı tacını giymesi (Uzunçarşılı, 1988: 238) gibi birçok örnek verilebilir. Ancak, Bizans gibi Hristiyan bir devletin hemen doğusunda giderek güçlenen İslamî temelli Osmanlı Devleti ile başlayan ilişkilerinde Osmanlı'ya teklif ettiği akrabalık ilişkisi olgusu, sadece Osmanlı-Bizans tarihini değil, genel olarak tarih biliminin içerisinde irdelenmesi gereken önemli bir konuyu oluşturmuştur. Elbette ki bu konu, devletlerarası ilişkilerde *diplomasi* (dış politika) aracı olarak "*Kadın*" faktörünün kullanılmasıdır.

Hristiyan bir prensesle Müslüman bir sultanın evlenmesi olgusu Osmanlılar döneminde başlayan yeni bir gelişme değildi. Selçuklular döneminde de bu tür evliliklere rastlamak mümkündür. Örneğin, XIII. yüzyılın başlarında *Alâüddin Keykubad*'ın Gürcü kraliçe *Rosodan*'ın kızı prenses *Tamar*'ı büyük oğlu *Gıyasüddin Keyhüsrev*'e nikâhladığı ve bu izdivaçtan da *Keyhüsrev*'in *Alâüddin Keykubad* isminde bir oğlu ile *Gürcü Hatun* diye meşhur bir kızının doğmuş olduğu bilinmektedir. (Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, 1988: 7) Yine, Selçuklu hükümdarlarından *II. İzzeddin*'in annesinin bir Rum prensinin kızı olduğu ve *II. İzzeddin*'in çocukken gizlice vaftiz edildiği, (Shaw, 1982: 48) ayrıca, Ak Koyunlu hükümdarı *Uzun Hasan*'ın Trabzon İmparatoru *IV. Johannes*'in kızı *Teodora* ile yaptığı izdivaç (Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, 1988: 191) gibi evlilikler bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin henüz kuruluşu sırasında *Osman Bey* döneminde, Müslüman Türk ahali ile Hristiyan Rum ahali arasında da evlilikler yapılmaktaydı. Osmanlı yöneticilerinin ise, ilk olarak, Türk ve Müslüman olmayan yabancı soylu bir kadınla evliliği, babası *Osman Bey*'in onayı ve hatta sayesinde *Orhan Gazi*'nin yaptığı görülmüştür. (Shaw, 1982: 37) Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda hiç şüphesiz önemli bir yere sahip olan *Orhan Gazi*'nin

söz konusu evliliği, *devletler arası diplomasi alanında kadının rolü* olgusuna tam olarak oturmasa da devletin henüz kuruluşu aşamasında söz konusu evliliğin –İmparatorluğun çekirdeğinde– İmparatorluğun daha sonraki yüzyıllarda da izlediği politikanın ipuçlarını vermesi bakımından önemli addedilmelidir. Zira bu evlilik, –Osmanlı Hanedanı tarafından– bundan sonraki dönemde yapılmış olan diplomatik evliliklerin de başlangıcını ve modelini oluşturmuştur.

Osmanlı Hanedanı'na Giren Yabancı Soylu İlk Kadın: *Horofira*

Osmanlı Beyliği'nin yükselişi, etrafında bulunan Bizans tekfurlarının dikkatinden kaçmamıştır. *Osman Gazi* dönemine kadar *Ertuğrul Gazi*'nin hazinelerini saklamış olan Bilecik tekfuru bile gittikçe heybetli bir hâle gelmekte olan Osmanlı gücünü çekememeğe başlamıştır. *Köse Mihal*, kızını *Kalanos*'un oğlu ile evlendirdiği sırada düğüne çağırıldığı Rum tekfurlarını bir antlaşma ile *Osman Bey*'i bağlamak istemişse de tekfurlar *Köse Mihal*'i kendileri ile birlikte hareket ederek *Osman Bey*'i ortadan kaldırma planına dâhil etmeye davet etmişlerdir. O sırada Yarhisar Tekfuru'nun kızı ile evlenecek olan Bilecik tekfurunun düğünü (Bazı kaynaklarda Bilecik tekfurunun oğlunun düğünü olarak da geçmektedir) bu plana elverişli bir fırsat yaratmıştır. Ancak, ihtida ederek Müslüman olan *Osman Bey*'in kadim dostu *Köse Mihal* durumu *Osman Bey*'e anlatmıştır. *Osman Bey*, Bilecik tekfurunun davetini ihtiyatla kabul etmekle birlikte düğün hediyesi olarak da Bilecik tekfuruna bir sürü kuzu hediye eder. Ancak, düğünden sonra savaşçıları ile birlikte dağlara çıkmak zorunluluğunda olduğunu ve malını düşmanının açgözlülüğüne hazır bir durumda bırakmak istemediğini belirterek en değerli eşyalarını –her yıl yaptığı gibi– kadınlar vasıtasıyla Bilecik tekfurunun kalesine göndermesine Bilecik tekfurunun izin vermesini ister. Bilecik tekfuru, planın bu sonucu ile büyülenmiş olarak *Osman Bey*'in bu teklifini kabul eder. Hazinelerin taşınması düğünden bir gün önce gerçekleşecektir. Bilecik tekfuru belirtilen günde, Çakırpınar'a gider. *Osman Bey*'in, en bahadır adamlarından seçtiği otuz dokuz savaşçısı (Danişmend, 1947: 5) yüzleri peçe ile örtülü bir hâlde Bilecik tekfurunun kalesine girerler. Halk ve askerlerin çoğu düğüne gitmiş olduklarından Bilecik kalesinin ele geçirilmesi zor olmamıştır. Bilecik tekfuru, olanlardan habersiz bir şekilde kalesine dönerken *Osman Bey*'in adamları tarafından öldürülmüş ve gelin adayı (Hammer, 1991: 6) güzelliğiyle dünyaca ünlü olan (Jorga, 2005: 162) *Holofira/Nilüfer Hatun* esir edilmiştir. *Holofira*'nın adının Türkler tarafından “*Ülüfer*”, “*Nilüfer*” şekline sokulduğu rivayet edilmektedir. (Danişmend, 1947: 5) *Nilüfer Hatun*, İbn Battûta'nın seyahatnamesinde ise, *Beylûn Hatun* olarak geçmektedir. (İbn Battûta, 2004: 430).

Tevârih-i Âl-i Osman'da da *Orhan Gazi*'nin söz konusu evliliği şu ifadelerle anlatılmıştır: (Hadîdi, 1991: 42-43).

Okudu şevkı olan gâzilerini,

Üleşdürdi o şehrin evlerini.

*Tekür-i Yar-hisâr'un kızın ol dem,
Alup itmişidi ursını mâtem.*

*Meğer ol hinde Osmân oğlu Orhan,
Cüvan olmuşidi çün şîr-i garrân.*

*Düğünler eyleyüp Osmân'ı Gazî,
Virür Orhân'a aldığı kızı.*

*Çi ger ismi kızın Lülüfer'idi,
Müsemmasile dür hâkisterdi.*

*Ko hüsnî vasfını yokdur nihâyet,
Olur ömre vü olmaz ana gâyet.*

*Süleymân Pâşa vü Gazî Murâd'un,
Anasıdur ol iki hoş-nihâdun.*

Osman Bey, çocukluk günlerinden beri gösterdiği yiğitliğe mükâfat olarak henüz on iki yaşında olan –**İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**'nin müellifi *Danişmend*'e göre 17 yaşındaki– (*Danişmend*, 1947: 5) oğlu *Orhan Gazi*'ye *Holofira/Nilüfer Hatun*'u eş olarak verir. Böylece, Osmanlı Hanedanı'na giren ilk ecnebi kadın *Şehzade Süleyman* ile *I. Murad*'ın annesi *Holofira/Nilüfer Hatun* olmuştur. (*Danişmend*, 1947: 5; *Hadîdi*, 1991: 42-43; *Hayrullah Efendi*, 1971: 174).

Osmanlı Devleti'nin henüz kuruluşu döneminde gerçekleşmiş olan *Orhan Gazi*'nin *Horofira/Nilüfer* ile gerçekleştirdiği bu evlilik, Osmanlı Hanedanı'nda bundan sonra devam edecek olan bir geleneğin, yani yabancı soylu kadınların hanedanda yer almalarının *ilk modelini* oluşturması bakımından önemli olmuştur.

Bizans-Osmanlı İlişkilerinde Diplomasi Aracı Olarak Kullanılan İlk Kadın: Prenses Theodora ve Orhan Bey'in Hanedan'a Soktuğu Diğer Yabancı Soylu Kadınlar

Bizans İmparatoru *III. Andronikus'un* 1341'de ölümünden sonra *VI. Ioannes Kantakuzinos* Bizans tahtını daha önceki ortak imparator *V. Ioannes Paleologos'un* elinden almak için Sırp ve Türk paralı askerlerinden yararlanmıştı. *Kantakuzinos'un* rahatça tahta oturması için İstanbul'un kuzeyini elinde bulunduran *V. Ioannes'in* annesinin bertaraf edilmesi gerekiyordu. *Kantakuzinos*, Çanakkale'yi elinde bulunduran *Orhan Gazi'den* yardım istemiş ve *Orhan Gazi'de V. Ioannes'in* annesi *Savoy'lu Anna'nın* elinden Karadeniz'in kıyılarını almış, böylece de *Kantakuzinos*, Bizans tahtına güvenle oturmuştur. *Orhan Gazi'nin* bu iyiliğine karşılık İmparator *Kantakuzinos*, kızı *Theodora'yı* *Orhan Gazi'ye* vermiştir. Bu evlilikle *Kantakuzinos*, *Orhan Gazi'nin* askerlerinin Gelibolu ve Trakya'ya akınlar düzenlemesine de göz yummuştur. (*Shaw*, 1982: 37).

Orhan Gazi'nin ilk karısı, *Süleyman* ile *Murad*'ın annesi olan *Horofira/Nilüfer Hatun*'dur. Bu defa aldığı prenses *Theodora* ile bir vakıfnamesi mevcut olan *Asporçe Hatun*'da Hristiyan'dır.¹ (Uzunçarşılı, 1988:160) Bu durum şu anlama gelmektedir, *Orhan Gazi*, üç Hristiyan kadınla evlenmiştir bir de *İbn-i Battûta*'nın bahsettiği *Beylûn Hatun* var ise de (İbn Batûtta, 2004:430) bu kadının hangi milletten olduğu belli değildir. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*'nin yazarı *İsmail Hami Danişmend*'e göre *Horofira/Nilüfer Hatun*'la *Theodora* arasında kırk sekiz senelik bir fasıla vardır. *Danişmend*'e göre, *Orhan Bey* ilkinde on yedi, sonuncusunda altmış beş yaşındadır.

Osmanlı tarihi yazarlarından *Hammer*, *Orhan Gazi*'nin *Kantakuzenos*'un kızı ile evlenmek istediğini ve bu konuyu *Aydınolu Umur Bey*'e danıştığını, *Kantakuzenos*'un ise, *Umur Bey*'in tavsiyesi ve *Orhan Bey* ile akrabalığın, Bizans'a güçlü bir müttefik sağlayacağı ümidi ile kızını *Orhan Bey*'e verdiğini yazmıştır. (Hammer, 1991: 20) Gerçekte de bu evlilik *Kantakuzenos*'un Osmanlı'yla olan ittifakını pekiştirmiştir. (İnalçık, 2002: 84).

Bir yıl sonra *Orhan Gazi* ile Bizans prensesi arasındaki evlilik, Avrupa yakasında büyük törenle kutlanmıştır. Karşı tarafta, Üsküdar'da otağ kuran *Orhan Gazi*, 30 teknelik Türk donanması ile bir refakat birliğini Avrupa'ya, eşini almaya göndermiştir. (Kinross, 31) Evlilik, 1346 Haziranında çok büyük törenlerle kutlanmıştır. (Beldiceanu, 1995: 27).

Gibbons, *Prens Theodora* ile *Orhan Gazi*'nin evliliğini şöyle anlatmıştır: “*Theodora*, ipek ve sırma perdelerle örtülü bir taht'a oturdu. Askerler silahlı, ama yalnız İmparator at üstündeydi. Bir işaret üzerine perdeler birden çekildi ve gelin (ya da kurban) diz çökmüş harem ağaları ve düğün meşaleleriyle çevrelenmiş olarak görüldü. Mutlu olay, boru ve trompet sesleri ve düğün şarkılarıyla duyuruldu. *Theodora*, kilise töreni yapılmaksızın, barbar eşine teslim edildi. Ama Bursa'daki harem'de dinini korumasına izin verileceği üzerine anlaşmaya varılmıştı. Babası bu zor durumda gösterdiği metanet ve sadakatten ötürü, onu kutladı.” (Kinross, 31).

Nicolae Jorga da “**Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**” adlı eserinde, *Prens Theodora* ile *Orhan Gazi*'nin bu evliliğine yer vermiştir: “*Orhan Bey*'i bir *Umur*²*hâline getirmek için VI. Ioannes, tıpkı son Karesi Beyi'ni damat olarak*

¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi** adlı eserinde *Asporçe Hatun* hakkında şu bilgiyi vermiştir: “*İbrahim Bey*'in validesi de zannedildiğine göre İmparator III. *Andronikos*'un kızı *Asporçe Hatun* olup bu prenses *İbrahim*'den başka *Fatma* adında bir kızın da valdesidir. *Françes*, Genç *Andronikos*'un, İmparatoriçe *Anna*'dan iki kızı olup bunlardan birisini *Bulgar kiralına* ve ikincisini de *Orhan Bey*'e verdiğini kaydediyor ki, kendi vakfiyesinde adı geçen *İbrahim*'in valdesi olmalıdır. *Françes*'in kaydına göre *Andronikos*'un oğlu *Yuannis* tarafından kızkardeşi *Orhan*'a verilmiştir; Her ne ise *Orhan* hem *Paleologoslardan* Genç *Andronikos*'un kızını ve hem de *Kantakuzen*'in kızını almıştır.” (Uzunçarşılı, 1988: 160).

² *Umur Bey* kastediliyor.

kabul eden Batazes gibi bir 'Bizans İmparatoru'nun' tüm asaletini kenara bırakarak, kendini küçülecek kadar ileri gitti. Kantakuzenos, imparatorluk hanedanından genç bir prensesi –henüz reşit olmayan Theodora'yı– Bursa'daki yaşı hayli ilerlemiş Orhan Bey'e verdi. Ancak, hâlâ şüpheli olan Orhan Bey, prensesi Anadolu'ya götürmek için kendi gelmediği; yerine muhtemelen, son Karesioğulları, yani Karesi Bey'in oğlu ve iki yeğeni de ortadan kaldırıldıktan sonra son hükümdarın mirasını devralmış olduğu Karesi Beyliği'ne ait 30 gemiden oluşan bir filo gönderdi. Anadolu'daki beyliğin en nüfuzlu kişilerinden bazıları ve büyük bir süvari birliği bu misyonla görevlendirilmişti ve düğün, damat sanki Hristiyan bir prensmiş gibi eski görkemli merasimlere uygun olarak Silivri'de yapıldı. Gelin, ağaçtan yapılmış yüksek bir minberin üzerine çıktı ve ancak ertesi gün atının üzerinde gelen imparatorun huzurunda altın işlemeli ipek perde kaldırıldı. Prenses, bir taraftan davullardan ve borazanlardan oluşan saray müziği çalınırken, bu tören için özel olarak hazırlanmış şiirler okunup, evlilik bağı ile birleştirilen iki aileye övgüler ve methiyeler yağdırılırken, üzerinde imparatorluk cüppesi ile diz çökmüş haremağalarının elinde bulunan meşalelerin ışığında belirdi. Yerde oturarak yemek yiyen Türklerin de katıldığı büyük bir ziyafet verildi. Bunun ardından, ilk kez Orhan Bey'in bayrağını göndere çeken Osmanlı filosu Bitinya sahillerine doğru yelken açtı. (Jorga, 2005: 186-187, karşılaştırınız; Danişmend, 1947: 25 ve Histoire, 2005: 70).

“Orhan Bey'in kesin zaferin alındığı aynı yılın baharında İstanbul Boğazi'nda bizzat görülmesi aslında imparatorun konumunu daha sağlama almak için düşünülmüşken, yapılan şenlikler yüzünden aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin itibarını yükseltmeye ve Bizans kültürüne yaklaştırmaya da yarıyordu. Türk Bey'i Avrupa topraklarına geçmemiş, İstanbul'da hiç görülmemişti. Aksine, Bizans sarayı mensupları zaman zaman beyin, Üsküdar'da hanesi, yani, reşit olan dört oğlu ve ülkenin ileri gelenleri ile birlikte ikamet ettiği karargâhına geçerlerdi. Burada, kayınpederi ihtiyar VI. İoannes onuruna birkaç gün boyunca av partileri düzenlendi ve ziyafetler verildi: İmparator ve Osmanlı Bey'i bir masada, Orhan Bey'in oğulları diğer masada oturuyor, değerli kilimler üzerinde ise imparatorluk mutfağının yemekleri eşliğinde Bizans'ın en yüksek rütbeli subayları ve Türk vezirler, paşalar ve sipahiler dostluk kurarlardı. Hristiyan dininden vazgeçmeyen ve birçok Hristiyan köleye özgürlüklerini kazandırarak ve daha birçok başka hayır işleri ile adını duyuran Theodora, başkente geçip, birkaç gün annesi ve kardeşleri ile vakit geçirdikten sonra Üsküdar'daki eşinin yanına geri dönerek, buradan Bursa'daki saraya doğru hareket ederdi.” (Jorga, 2005: 187-188).

Evlilikle ilgili olarak Kinross ise, şu yorumu yapmıştır: “Gerçekten de Theodora dinini koruduğu gibi birçok Hristiyan tutsağın serbest bırakılmasını da sağladı. Osmanlılarla kurulan evlilik bağı ve askerî ittifakı, 1347'de Kantakuzenos'un İstanbul'a girişi izledi. Bir diğer kızını Eleni'yi de genç Y. Paleologos'a veren Kantakuzenos, onunla ortak imparator olma konusunda

anlaştı. Böylece Osmanlı Türkleri Avrupa’da birden çok bağlantı kurmuş oldular: Hem de düşman değil, dost olarak.” (Kinross; 31-32) Bu evlilikle ilgili olarak İsmail Hami Danişmend ise, “Kantakuzenos’un diğer kızı Eleni İstanbul’daki meşru imparator Beşinci Yoannis Paleoloğlos’a nişanlamak suretiyle Kantakuzenos ve Paleoloğlos hanedanları birbirine bağlanmış, Beşinci Yoannis Paleoloğlos’la Altıncı Yoannis Kantakuzenos müştereken saltanat sürmek üzere aynı zamanda imparator olmuş, Kantakuzenos’un karısı İrini ile Beşinci Yoannis’e verilen kızı Eleni “İmparatoriçe” unvanını aldıkları gibi Beşinci Yoannis’in anası imparatoriçe Anna da esasen bu ünvanı haiz olduğu için birdenbire ortaya iki imparatorla üç imparatoriçe çıkmıştır! Hatta bunların beşi birden tetviç edildiği rivayet edilir! Tabii bu vaziyette Orhan Gazi de o iki imparatorun birinin damadı ve birinin de bacanağı vaziyetine gelmiştir: Üç imparatoriçenin birisi kaynanası, birisi baldızı ve birisi de bacanağının anası vaziyetindedir.” şeklinde bilgi vermiştir (Danişmend, 1947: 24-25; Gibbons, 1998: 78; Lamartine, 1991: 67).

“Bizans’ın Soylu Kadınları: On Portre” adlı kitabında Donald M. Nicol, Theodora’nın, Orhan Bey ile yaptığı evlilikten sonra İslamiyet’i kabul etmesi için bütün girişimlere rağmen Hristiyanlık dinine sebatla bağlı kaldığı, kocasının hâkimiyeti alanındaki topraklarda bulunan Hristiyan mahkûmlarla esirler için bir metanet abidesi hâline geldiği, herkesin gözünde Hristiyan faziletlerinin pırıl pırıl bir örneği olduğunu, 1362’de Orhan Bey’in ölümünden sonra İstanbul’a annesiyle kardeşlerinin yanına dönmesine izin verilmesinin onu çok sevindirdiğini, yazmıştır.³ (Nicol, 2001: 79-80)

Bizans’ın Diploması Aracı Olarak 10 Yaşında Osmanlı Hanedanı’na Soktuğu Prenses: İrene

Orhan Gazi’nin beş oğlundan üçüncüsü Kantakuzinos’un kızı Theodore’dan doğmuş (Uzunçarşılı, 1988: 138) olan İzmit sancak beyliğinde bulunan Halil Bey, 1356 yılı⁴ (İnalcık, 2002: 84) Temmuz ayı başlarında İzmit Körfezi’nde kayıkla gezerken Foçalı korsanlar tarafından⁵ (İnalcık, 2002: 84) anî saldırı sonucu yakalanarak Foça’ya kaçırılmıştır. (Gibbons, 1998: 89) İnalcık’a göre henüz 12 yaşında olan (İnalcık, 2002: 84) Halil Bey’i Foça’daki korsanlar, esir olarak iki yıl üç ay ellerinde tutmuşlardır. O dönemde Foça, Bizans İmparatorluğu’nun da üzerinde hak iddia ettiği bir kasabadır. Orhan Gazi, Bizans İmparatoru V. İoannes Paleologos’tan oğlunun fidye vermek şartı ile

³ Orhan Gazi’nin ölüm tarihi ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Çeşitli Doğu ve Batı kaynaklarında Orhan Bey’in ölüm tarihi olarak 1350, 1357, 1358, 1359-1360’tır. İsmail Hami Danişmend, 1359-1360=761 tarihi en kuvvetli rivayettir şeklinde bir açıklama yapmıştır. (Danişmend, 1947:32) Ayrıca, Donald M. Nicol’un “Bizans’ın Soylu Kadınları: On Portre, 1250-1500” adlı çalışmasının 80. sayfasında 8. dipnotunda verdiği kaynaklarda Orhan Bey’in ölümünü 1362 olarak göstermiştir.

⁴ İnalcık, Orhan Bey’in oğlu Halil’in kaçırılma tarihini 1357 olarak vermiştir. (İnalcık, 2002: 84).

⁵ İnalcık, Foçalı korsanların Rum olduklarını belirttiği gibi, Halil Bey’in esir edildiği yeri İzmit Körfezi olarak ifade etmiştir. (İnalcık, 2002: 84).

kurtarılmasını istemiştir.⁶ (Uzunçarşılı, 1988: 138) *İsmail Hami Danişmend*, bu müracaatın *V. İoannes Paleologos*'a yapılmasını, *Orhan Gazi*'nin kayınpederi olan *VI. İoannes Kantakuzinos*'un 1355'te çıkan bir ihtilaf üzerine tahtından feragat mecburiyetinde kalarak Aynaroz'a çekilmiş olmasından dolayı olduğunu ifade etmiştir. *Orhan Bey*'in oğlu *Halil Bey*'in kaçırılması vakası *Metheos Kantakuzinos* ile *İoannes Paleologos* mücadelesi sırasında cereyan etmiştir.⁷ (Danişmend, 1947: 30) Bu iki imparatorun birincisi *Orhan Bey*'in kayın biraderi, ikincisi ise, bacanağıdır. Osmanlı hükümdarı oğlunun kurtarılması için imparatorluk üzerinde hak iddia eden kayın biraderine değil, meşru imparator sayılan bacanağına müracaat etmiştir. *V. İoannes Paleologos*, *Orhan Bey*'in kendisine yaptığı bu müracaatı kendi geleceği açısından da önemli bir fırsat olarak telakki ettiğinden *Halil Bey*'in kurtarılması için bizzat sefere çıkmış ve Foça'yı muhasara etmişse de başarılı olamamıştır. Sonradan *Orhan Gazi*'nin emriyle tekrar sefere çıkmış ancak, kendi donanmasına bile söz geçiremediğinden bir kez daha eli boş olarak geri dönmüştür. Bizans İmparatoru'nun beceriksizliğine kızan *Orhan Bey*, bizzat Kadıköy'e gelerek *Paleologos*'la yaptığı görüşmede oğlunun mutlaka kurtarılması için imparatora şiddetli emirler vermiştir. Bu görüşmeden sonra *V. İoannes Paleologos*, *Halil Bey*'i fidyeye ile kurtarmayı ve hatta bu fidyenin yarısını bizzat kendisinin karşılayacağını *Orhan Bey*'e taahhüt ettiği gibi Trakya'daki Osmanlı fetihlerini de bir sulh muahedesiyle tasdik ederek *Orhan Gazi*'yi teskin ettiği rivayet edilmiştir. (Danişmend, 1947: 30-31)

Bizans İmparatoru kuvvetle halledemediği işi nihayet para ile halletmiş ve Foça'ya tekrar gidip yüz bin altın fidyeye vererek (Gibbons, 1998: 89) *Halil Bey*'i esareten kurtardığı gibi İstanbul'a yanında götürdüğü *Halil Bey*'i 10 yaşındaki kızı İrene ile nişanlamış ve tıpkı bir *lâlâ gibi* bizzat İzmit'e götürüp babası *Orhan Bey*'e teslim etmiştir. Bu durum, Bizans İmparatoru'nun *Orhan Bey*'in maiyetindeki memurlarından birisi hâline geldiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.⁸ (İnalçık, 2002: 84)

⁶ “*Orhan Gazi*'nin *Süleyman Paşa*, *Sultan Murad*, *İbrahim*, *Halil* ve *Kasım* isimlerinde altı oğlu olmuştur; vefat ettiği zaman *Murad*, *İbrahim* ve *Halil*, hayatta idiler. Bizans müverrihi *Grigoras*, *Orhan Bey*'in, *Kantakuzen*'in kızı *Teodora*'dan olan *Halil*'i çok sevdiğini, kendisinden sonra onu hükümdar yapmak istediğini ve hatta İmparator *Yuannis*'in bu çocuğu kendisine damat yapmak üzere nişanladığını yazdığı gibi *Muralı* da (c. 2, s. 662) *Şehzade Halil*'in Foça Cenevizlileri elinden kurtarıldıktan sonra 1359 Ağustos'unda Bitinya valiliğine tâyin olduğunu beyan eder.” (Uzunçarşılı, 1988: 138).

⁷ *Metheos Kantakuzinos* ile *İoannes Paleologos* mücadelesi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. (Danişmend, 1947: 30).

⁸ *Orhan Bey*'in, oğlu *Halil Bey*'i kaçırarak Foçalı korsanların üzerine kendisinin gitmeyişiğini “*Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*” isimli makalesinde İnalçık, İsmail Hami Danişmend'den oldukça farklı bir şekilde izah etmiştir. İnalçık, *Halil Bey*'in Foçalı korsanlar tarafından kaçırıldığı sırada *Şehzade Süleyman Paşa*'nın ölüm haberinin geldiğini, zaten yaşlı ve hasta olan *Orhan Bey*'in, oğlu *Halil*'in kurtarılması için İmparator *İoannes Paleologos*'tan yardım istediği ve Bizans diplomasisinin de bundan faydalanarak *Orhan Bey*'e bir anlaşma imzalandığı şeklinde bilgi vermiştir. Bu anlaşmaya göre *Orhan*, Bizans topraklarına karşı her türlü saldırıyı

Bizans Prensesleri ile Yapılan Evliliklerin Osmanlı'nın İlk Dönemdeki Yükselişine olan Etkileri

Gelecekte büyük bir imparatorluk hâline dönüşecek olan bir devletin liderinin kendi soyundan ve dininden olmayan birisi ile yapmış olduğu evlilikler, –Bizans İmparatorluğu ile kurulan akrabalıkla– bir taraftan Osmanlı'nın henüz kuruluşu döneminde yapılmış olan isabetli bir eylemi ifade etmekle beraber Osmanlı'nın Bizans sınırlarında Anadolu'nun kuzeyindeki yerini –bölgede yaşayan Hristiyan ahali faktörü de göz önünde tutularak düşünüldüğünde– stratejik ve jeopolitik anlamda sağlamlaştırırken diğer taraftan da Osmanlı devlet yönetimindeki yabancılaşmayı da başlatmış olacaktır.

Orhan Gazi'nin yapmış olduğu Osmanlı'nın kuruluşu döneminde gerçekleşmiş olan mantıklı ve stratejik önemdeki evlilik/evlilikler bu dönemde, Osmanlı'nın Bizans üzerine yürüttüğü politikalarda herhangi bir değişikliğe mahal vermemiştir. Öyle ki, Bizans'la gerçekleştirilen bu akrabalık olayı bile *Orhan Gazi*'yi *İstephan Duşan*'la Bizans'a karşı ittifaka yönelmekten caydırmamıştır.

Duşan, Sırbistan sınırlarını genişlettikten sonra '*imparatorluk*' ilan ettiği gibi kendisine '*Tüm Roma İmparatorluğu'nun lideri*' unvanını yakıştırmıştı. *İstephan Duşan*, Venedikliler tarafından 'Konstantinopolis İmparatoru' olarak tanınıyordu. *Duşan*, İstanbul üzerine yürüyüşünde Venedik desteğini sağlayamayınca *Orhan Bey*'den yardım istemeyi düşünmüştür. Şehre karşı ortak hareket için Sırp-Osmanlı ittifakını önermiştir. Hatta bu ittifakı kuvvetlendirmek için de kızını *Orhan Bey*'in oğluna vermeyi teklif etmiştir. Teklifleri kabul ettiğini bildirmek için *Orhan Bey*, elçilerini *İstephan Duşan*'a göndermiştir. Ancak, plan *Kantakuzenos* tarafından bozulmuştur. Osmanlı elçilerini ele geçiren Bizans İmparatoru, bazıları öldürmüş, bazıları zindana attırarak, *İstephan Duşan*'a gönderilen armağanlara da el koymuştur. (Kinross;32) Yine, 13 Şubat 1352'de *Orhan Bey*, kayınpederi *Kantakuzenos*'a rağmen kayınpederinin düşmanlarına yardım etmekten çekinmemiştir. Venediklilerle Cenevizliler Boğaz sularında çarpıştıklarında, *Orhan Gazi*, dokuz gemi göndererek Cenevizlileri desteklemiştir. Türklerin doğrudan doğruya savaşa katıldıklarına ait bir delil olmasa da düşmanlarının hareketleri hakkında Cenevizlilere bilgi ulaştırdıklarını, hasımları Pera'nın girişini kestiklerinde Boğaz'ın doğu yakasını, Osmanlılar, Cenevizlilere, buğdaylarını kendi topraklarındaki değirmenlerde öğütme işlemine izin vererek, Ceneviz donanmasının yiyecek teminini

---

durduracak, oğlunu kurtarmak için Foça'ya gönderilecek olan gemilerin bütün masraflarını üzerine alacak ve İmparator'un o zamana kadarki borçlarını affedecekti. Ayrıca, Orhan Bey, Trakya'da Kantakuzenos'un oğlu Matheos'a yardımdan vazgeçmeyi ve İoannes'i desteklemeyi de vaad ediyordu. İnalçık'a göre, bu antlaşmayla Osmanlılar, Rumeli'de Osmanlı topraklarını genişletmek için şimdiye kadar Kantakuzenos ailesi ile yaptığı iş birliği politikasından vazgeçiyor böylece de önemli bir bekleme ve gerileme dönemine giriyordu. (İnalçık, 2002:84).

sağlamışlardır. (Beldiceanu, 1995: 27) Bizans'ta *V. İoannis*, tahtı ele geçirince *Orhan Gazi*'nin kayınpederi olan *Kantakuzenos* keşiş kılığına girerek İstanbul'dan kaçmış ve Isparta yakınlarındaki Mistra manastırına çekilerek ömrünün son otuz yılını burada geçirmiştir. (Kinross; 36)

Bizans'taki taht değişikliğinden sonra, *Orhan Gazi*'nin oğlu *Halil Bey* ile yeni Bizans İmparatoru *V. İoannis*'in 10 yaşındaki kızı *Prenses İrene* arasında gerçekleştirilen evlilik, Osmanlılarla Bizans arasında yeni bir akrabalık bağı oluşturmuştur. (Beldiceanu, 1995: 29)

Osmanlı Devleti'nin henüz kuruluşu aşamasında *Osman Bey*, topluluk kurabilen bir beydir. İlk yabancı evliliği yapan *Orhan Bey*, babasından devraldığı topluluğu devlet yapan liderdir. *Orhan Bey*'in oğlu *I. Murad* ise, devleti imparatorluğa dönüştürmüştür. (Kinross; 21)

Osmanlı Sarayı'na yabancı soylu kadın sokma geleneğini daha sonra *I. Murad* da bozmamıştır. *I. Murad*'ın Bulgarları Trakya'dan uzaklaştırması üzerine zaten *Eflak Prensi Layko* tarafından da sıkıştırılmış olan *Bulgar Kralı Yuvan Şişman*, Yanbolu'nun da *Timurtaş Paşa* tarafından zabtı üzerine, Osmanlı himayesini ve vergiyi (Uzunçarşılı, 1988: 170) kabul etmiş, *Gibbons*'a göre Hristiyan dinini muhafaza etmesine müsaade olunması şartıyla (Gibbons, 1998: 117) kız kardeşi *Maria*'yı⁹ (Uzunçarşılı, 1988: 189) da takriben 1370 yılında *Murad Hüdavendigâr*'a vermiştir. (Uzunçarşılı, 1988: 192) *Şişman*'ın annesinin Yahudi (Uzunçarşılı, 1988: 189) olmasından hareketle kız kardeşi *Maria*'nın, Osmanlı Hanedanı'na giren ilk Yahudi asıllı prenses olması muhtemeldir.¹⁰ *Murad Hüdavendigâr*'dan sonra Osmanlı tahtına geçen *Yıldırım Bayezid* ise, *İstefan Lazaroviç*'in kızı *Despina*'yı kendisine nikâhlamıştır.¹¹ (Uzunçarşılı, 1988: 260). *Bayezid* hayatı boyunca *Despina*'ya sadık ve merbut kalmıştır. (Gibbons, 1998: 153). *Bayezid*'in *Despina*'dan çok etkilendiğini yazan Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Despina* ve evlilik hakkında şöyle yazmıştır: “*Son derece güzel ve cilveli bir kadın idi. Yıldırım onunla zıfafa girdikten sonra gönü aşk ve muhabbetine öylesine bağlandı ki hep onun sevgisi ile meşgul olup devlet işlerini, cihâd ve gâzâyı ihmal etti. Bu hilekârın Sultan'ı yoldan çıkarmasıyla atalarından kimsenin yapmadığı işi yaptı, şarap içti ve eğlencelere daldı.*” (Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, 1995: 133). Âşık Paşa-zâde de, **Tevârih-i Âl-i Osman**'da: “*Bayezid Han, içki meclisi kurmayı Sırp kızından öğrendi.*” demiştir. (Âşık Paşa-zâde, 1332: 70, Naklen, Ağırakça, 1995: 133).

⁹ Uzunçarşılı, Şişman'ın anasının Yahudi olduğunu yazmaktadır. (Uzunçarşılı, 1988:189, dn, 1).

¹⁰ Stanford Shaw, Sultan Murad'ın Şişman'ın kızı Tamara ile evlendiğini yazmıştır. (Shaw, 1982: 43).

¹¹ Lazar'ın kızının adını Gibbons Despina olarak belirtmekte ve nikâhlarının ise, Kroşeçav civarında Alacahisar camisinde kıyıldığını belirtmiştir. (Uzunçarşılı, 1988:260). “**Ortaçağda Türkler**” adlı eserinde Michel Balivet, bir Türk Beyi ile evlenen imparatorluk prensesi Rumca-Türkçe karşılık olarak “Depoina-Hatun” diye anılır, şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Sultan Murad ayrıca oğlu *Bayezid*'e Germiyan Türkmen Beyi'nin kızını almış, çeyiz olarak da beyliğin Karaman Devleti'ne yakın olan yarı bölümünü almıştır. (Shaw, 1982: 44). Böylece *Sultan Murad*, babasının Anadolu'da takip ettiği barışçı yoldan ilerleme taktiği ile Osmanlı topraklarını Anadolu'da savaş yoluyla değil de, barışçıl yollardan genişletme taktiğini uygulamıştır. *Murad*, daha sonra Hamitoğulları Beyliği'ni de Karaman Devleti'ne sınır olan topraklarını kendisine satmaya zorlamış ve bu toprak alımı sonrasında Osmanlılar sınırlarını Toros dağlarına ulaştırmıştır. (Shaw, 1982: 44).

Osmanlı Hanedanı'na giren yabancı soylu kadınlardan birisi de *II. Murad*'in evlendiği Sırbistanlı *Mara Brankoviç*'tir. Bizanslıların *Maria* olarak isimlendirdikleri *Mara*, XV. yüzyılda Türklerin Bizans'ı fethinden sonra Balkan coğrafyasındaki varlığını sürdürebilmek için bir araya gelen yönetici ailelerin oluşturduğu erime potasının en dikkate değer *diplomatik metalarından* birisi olmuştur. *Mara*'nın babası 1429'da İmparator *VIII. İoannes* tarafından Bizans despotu unvanıyla onurlandırılmış olan *Georgi Brankoviç*'tir. *Donald M. Nicol*, *Mara* için: “*Ailenin en büyük çocuğu olarak Mara, babasının Türkler'le ilişkilerinde değerli bir metaydı. Kızını Sultan II. Murad'a vermeyi kabul ederek onlardan dostluk ya da barış satın alabilirdi Brankoviç.*” şeklinde yorum yapmıştır. *Nicol*, evlilikle ilgili şu bilgiyi vermiştir (Nicol, 2001:118-119): “*Hristiyan ve Müslüman yöneticiler arasında böyle evliliklerin birçok örneği vardı. XV. yüzyılın durmadan değişen güvensiz ortamında, Hristiyan gururu ve ilkeleri zaman zaman çıkarıcı davranışlara boyun eğiyordu. Gelin adayının ise bu konuda elbette söz hakkı yoktu. Bizanslı tarihçi Dukas'a göre öneri sultandan gelmişti. Mara'yı karı olarak alıp Sırbistan'ın büyük bölümünü de drahoma yapmasını sağlayabilirse, birçok sıkıntıdan kurtulabileceğini düşünüyordu Sultan. Öte yandan, Mara'nın babası da, açgözlü bir canavarı yatıştırmanın en iyi yolunun, iyice rehavete gömülüp yumuşamasını sağlayana kadar onu doyurmak olduğu inancındaydı. Alanın da satanın da memnun olduğu bir alışverişti bu. 1433'ün Haziran ayında Sultan Murad, vezirlerinden Saruhan Paşa'yı gerekli görüşmeleri yapması için Sırbistan'a gönderdi. Evlilik sözleşmesi hazırlandı ve Mara hukuken sultanla nişanlanmış oldu. Drahoması ise vezirin ifadesiyle 'Sırbistan'ın asıl büyük kısmı'na ilaveten hesaplanamayacak kadar çok miktarda altın ve gümüştü. Georgi Brankoviç barışı Türklerden bu koşullarda satın alıyordu.*”

1433 yılında nişanlandığında *Mara* yaklaşık 21, *Sultan II. Murad* ise, 36 yaşındadır. *Sultan Murad*'in *Mara*'dan önce evlendiği bir hanımı daha vardı ama *Mara*'yı daha çok sevdiği nakledilmiştir. Düğün 4 Eylül 1435'te Edirne'de görkemli bir törenle gerçekleşmiştir. İslami usullerle gerçekleştirilen düğün törenini, *Mara*'nın bağlı olduğu Ortodoks Kilisesi kabul etmemiş ve *Mara*'nın *Sultan Murad*'la evliliği boyunca Hristiyan inancını sürdürdüğü ancak kendisine çok değer verdiği kocasına da sadık kaldığı anlatılmıştır. “Bizans'ın Soylu Kadınları” adlı eserinin dokuzuncu bölümünü *Mara Brankoviç*'e ayırarak detaylı bilgiler veren *Donald M. Nicol* da *Mara*'nın Hristiyanlık inancına sadık

kaldığını, Sırbistan'daki babasına ve genel olarak Hristiyanlık davasına hizmet için fırsatlar aradığını ve bunun için gözünü kulağını sürekli açık tuttuğunu yazmıştır. Nicol, *Sultan Murad*'in öldüğünde 47 yaşında olduğunu ve Hristiyan karısı *Mara*'yı suistimal ettiğine dair bir bilgi olmadığını aksine onu el üstünde tuttuğunu hatta dönemin Bizanslı tarihçilerinin *Sultan Murad*'in dürüst ve adil tutumundan dolayı kendisini övdüğünü belirtmiştir.

Sultan Murad'in birinci eşinden olan *II. Mehmed*, *Mara*'ya karşı her zaman saygılı davranmış babasının ölümünden sonra rahat etmesi için analığı *Mara*'ya her türlü imkânı sağlamıştır. *II. Mehmed*, *Mara*'yı Makedonya'nın doğusunda, Serez ile Aynaroz arasında yer alan ve eski adı "Daphni" olan kendi mülkü Ezova'ya yerleştirmiştir. 14 Eylül 1487'de Ezova'da ölen *Mara*, Eikosifoinissa manastırına gömülmüştür. *Mara*'ya hitaben fermanında *Fatih Sultan Mehmed* onu; "*anam Despina Hatun*" ve "*soylu Hristiyan kadınların başı amerissa*" diye tanımlamıştır. (Nicol, 2001: 124).

XIV. ve XV. yüzyılda Osmanlı ile Bizans arasında gerçekleşmiş olan akrabalık olgusunu Balivet şöyle değerlendirmiştir: "*Daha önceki döneme göre Türk-Hristiyan evliliklerinde artış görülür: Brancovic sülalesinden Sırp prensesler Osmanlı sultanlarıyla evlenir ve onların üzerinde küçümsenemez bir nüfuz sahibi olurlar. Dönemin Osmanlı hükümdarlarının karma evliliklerine sıcak bakmadığı anlaşılan bir vakaniivis (Aşıkpaşazade), 1392'de I. (Yıldırım) Bayezid ile evlenen Olivera'nın (Birçok eserde 'Despina' olarak geçer, Ş. K.) sultanı 'şaraba ve kebab meclisine' alıstırdığını ifade eder. Sırp Mara'nın II. Murad üzerindeki etkisine daha iyi gözle bakılır, çünkü Türk-Sırp ilişkilerinde sık sık uzlaştırıcı bir rol oynar. Bulgar Kilisesi Synodikon'una göre Bulgar Tamara, 'Bulgar halkının selameti için' I. Murad'la evlenir. Musa Çelebi, Eflaklı Mircea'nın kızını alır. Bizans imparatorlarından IV. Andronikos kızkardeşini I. Murad'a, II. Manuel ise kızlarından birini I. Süleyman'a verir". (Balivet, 2004: 142-143).*

Osmanlı-Bizans Evliliklerindeki Dikkat Çekici Hususlar

1. Osmanlı ile Bizans arasında gerçekleşmiş olan bu evliliklerin Osmanlı açısından da Bizans açısından da stratejik amaçlı olduğu görülmüştür. Osmanlı sultanlarının yapmış olduğu evlilik sonrası akraba kral ile yürütülen devletlerarası ilişkilerde daima devletin çıkarları ön planda tutulmuş olup, gerçekleşen akrabalıktan dolayı karşı tarafa Osmanlı tarafından iltimas tanınmadığı görülmüştür.

2. Osmanlı ile Bizans arasında gerçekleşen evliliklerde Osmanlı tarafı, İslam hukukunu göz önünde bulundurarak Bizans'a kız vermemiş daima Bizans'tan kız alan taraf olmuştur. Ayrıca, gerçekleşen evliliklerde isteklerin tamamına yakını Osmanlı devlet adamlarına karşı taraftan gelmiştir.

3. Bizans-Osmanlı evlilikleri ile Osmanlı Devleti, savaşmadan topraklarını genişletme imkânına sahip olmuştur. *Orhan Gazi*, *Murad Hüdavendigâr* ve

Yıldırım Bayezid gibi Osmanlı sultanları, Bizans İmparatorları'ndan kız aldıkları gibi Germiyan ve Karaman oğulları ile öteki beyliklerle de kız alıp vererek akrabalık bağları kurmuşlardır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin genişlemesinde etkin rol oynamıştır. Örneğin, *Murad Hüdavendigâr* oğlu *Yıldırım Bayezid*'e, Germiyanolu'nun kızını aldığıında, cehiz (cihaz) olarak Kütahya Sancağı'nın birkaç kazası Osmanlı Devleti'ne verilmiş, kızı *Nefise Sultan*'ı Karamanoğlu *Ali Bey*'e verdiğiinde ise, bu defa damadından toprak almıştır. *Feridun Bey Münşeâtı*'nda yazılı olan bu nikâha dair bölümden anlaşıldığına göre, bu evlilikte Karaman topraklarından Aksaray, Akşehir ve Ilgın kasabaları Osmanlı Devleti'ne verilmiştir. (Mustafa Nuri Paşa, 1992: 21).

4. Osmanlı Sarayı'na padişah eşi olarak giren yabancı soylu kadınların/prenselerin zaman zaman kendi soylarından olanları yetkileri nispetince kayırdıkları ve hatta Osmanlı yönetiminde etkili olduklarını da iddia etmek mümkündür. Bu konuda “Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye” isimli eserinde *Stanford Shaw* şu değerlendirmeyi yapmıştır: (Shaw, 1982: 48) “*Selçuklular zamanında başlayıp ondördüncü yüzyıla kadar süregelen bir geleneğe göre Bizanslı ya da başka Hristiyan kadınlar Selçuklu, Türkmen ve ilk Osmanlı hükümdarlarının haremlerine alınmaktaydılar. Selçuklu hükümdarı II. İzzeddin'in annesi bir Rum prensinin kızıydı. II. İzzeddin'in gizlice vaftiz edildiği ve sarayında güçlü bir Rum etkisine izin verdiği söylentileri bulunmaktadır. Orhan Bey'in karısı, Kantakuzinos'un kızı Theodora'nın Hristiyan olarak kaldığı ve Osmanlı sarayındayken Bitinya Hristiyanlarına yardım sağladığı da ileri sürülmektedir. I. Murad ile I. Bayezid'in anneleri de Hristiyan Rumlardı. Bayezid, Sırp prensi Lazar'ın kızı Despina ile evlenmiştir. Bu kadınlar Osmanlı sarayına Hristiyan danışmanlar getirmişler, Osmanlı saray usulünü etkilemişlerdir. Bu etki..., ileride I. Bayezid'i bir gazi önderliğinden Anadolu'daki Müslüman Türkmen... beyleri... üzerine istilaya götürmüştür...*” (Shaw, 1982: 48). Ayrıca, *I. Murad*'ın iki oğlu *Yakup* ile *Bayezid* arasında iktidarı ele geçirme hususunda yaşananlar, Osmanlı Hanedanı'na girmiş olan yabancı soylu kadınların Osmanlı yönetimindeki etkisini göstermesi açısından dikkate değerdir. *Sultan Murad*'ın büyük oğlu *Yakup*, Osmanlı sarayında Türkmen beyleri tarafından iktidar kavgasında temsil edilirken, bir Rum kadından doğmuş olan *Bayezid* ise, *Sultan Murad*'ın öne çıkardığı yeni Hristiyan ve dönme unsurların aday olmuşt ve sonuçta *Bayezid* Kosova'da tahtı-kardeşi *Yakup*'un Anadolu'da Türkmenleri toplamakla meşgul olmasından yararlanarak- ele geçirmiştir. Öyle ki, Türkmen Beyleri *Sultan Murad*'ın öldüğünü haber alamadan *Bayezid*'in Hristiyan vassalleri arasındaki destekleyicileri kendisini hükümdar ilan etmişlerdir. Ayrıca, *Sultan Murad*'ın ölümünü, oğlu *Yakup*'u öldürene kadar saklayarak taraftarlarını da bir oldubittiye getirmişlerdir. Böylece Çandarlılar ve diğer Türkmen beyleri Osmanlı Hanedanı'nın son yaşayan erkek evladı olarak *Bayezid*'in tahta çıkışını kabul etmek zorunda kalmışlardır. (Shaw, 1982: 54-55). Yaşanan bu gelişme *Sultan Murad*'ın ölümünü de esrarlı bir hâle sokmuştur.

5. Osmanlı devlet adamları tarafından eş olarak Bizans'tan alınan kadınlar, padişah hanımları statüsünde olmalarına rağmen inançlarında serbest bırakılmışlar, din değiştirerek Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçmeleri yönünde herhangi bir baskıya/zorlamaya tâbi tutulmamışlardır. Osmanlı Hanedanı'na padişah eşi olarak giren yabancı soylu kadınların bir kısmı tamamen kendi rızaları ile Hristiyanlıktan Müslümanlığa geçerken, din değiştirmeyen padişah hanımları da olmuş ve kendi dinleri olan Hristiyanlık inançlarını yaşama hakkına sahip olmuşlar ve bunun için kendilerine her türlü kolaylık sağlanmıştır. Bu duruma Osmanlı tebaasından da herhangi bir tepki gelmemiştir. Çünkü benzer evlilikler Bizans ile Osmanlı halkı arasında da vuku bulmuştur.

6. Bizans ve Osmanlı arasında gerçekleşen evlilik politikası olgusunda “Ortaçağda Türkler” isimli eserinde *Michel Balivet*'in vermiş olduğu şu örnek de dikkat çekicidir: “*Bu evlilik politikası, Türk-Moğollar'da gözde olan and yoluyla güçlenir; Bizanslı prensler böylece Türk beylerin kan kardeşi olur, bu kardeşlik öylesine gerçek olarak algılanır ki Türk destanına göre bir Türk beyi Bizans imparatorunun isteyerek verdiği kızıyla evlenmeyi reddeder: Üç kızından birini alsana, dedi Bizanslı. Paşa onları gördü, gözleri kamaştı (...) O zaman şöyle dedi: İnsan kızını biraderine nasıl verir? Tekfur kardeşimdir, kızı kızım, bizim dinimizde yoktur böyle iş.*” (Balivet, 2004: 140).

7. Önemli sayılabilecek hususlardan birisi de saraya giren yabancı soylu kadınların Osmanlı padişahları tarafından el üstünde tutulmaları ve padişahın diğer Müslüman olan hanımları arasında herhangi bir kıyaslamaya tâbi tutulmamış olmalarıdır.

8. Bizans döneminde devletlerarasında bir gelenek hâlini almış olan kadının *diplomasi* (dış politika) aracı olarak kullanılması noktasında gerçekleşen evlilik, kız alan taraf için bir üstünlük göstergesi olarak kabul gördüğünden ayrıca Osmanlı devlet adamları bu duruma inançları da izin verdiği için sıcak bakmışlar ve bu evlilikleri gerçekleştirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Ahmet Refik, (2005), **Bizans Karşısında Türkler**, Hazırlayan Fahameddin Başar, İstanbul: Kitabevi.

Âşık Paşa-zâde, Ahmed Âşıkî, (1332), **Tevârih-i Âl-i Osman**, Yayınlayan Âlî Bey, İstanbul.

Balivet, M., (2004), **Ortaçağda Türkler: Haçlılardan Osmanlılara (11. - 15. yüzyıllar)**, Çeviren: Ela Güntekin, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Beldiceanu, I., (1995), “Başlangıçlar: Osman ve Orhan”, Robert Mantran, (Ed.) **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, C. 1., Çev.: Server Tanilli, İstanbul: Cem Yayınevi, ss. 17-41.

Imber, C., (2006), **Osmanlı İmparatorluğu 1300-1650**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Danişmend, İ. H., (I: 1947), **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Delilbaşı, M., (IX: 2002) “Osmanlı-Bizans İlişkileri”, **Türkler**, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 122-132.

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, (2004), **İbn Battûta Seyahatnâmesi**, C. 1., Çeviren: A. Sait Aykut, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gibbons, H. A., **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.

Hadîdî, (1991), **Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)**, Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.

Hammer, J. v., (I: 1991), **Osmanlı Tarihi**, Çeviren Mehmet Ata, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Hayrullah Efendi, (I: 1971), **Osmanlı Devleti Tarihi**, Haz. Zuhuri Danişman, İstanbul: Son Havadis Yayınları.

Histoire Üniversitesi Tarih Kurumu, (2005), **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, İstanbul: Kar Yayınları.

İnalçık, H., (IX: 2002), “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu”, **Türkler**, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 66-88.

Jorga, N., (I: 2005) **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Çeviren: Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Kinross, L., (Tarih verilmemiş) **Osmanlı Tarihi**, İstanbul: Güneş Gazetesi Yayınları.

Lamartine, A. D., (1991), **Osmanlı Tarihi**, İstanbul: Toker Yayınları.

Mustafa Nuri Paşa, (1992), **Netayic Ül-Vukuat Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, (1995), **Camiü'd-Düvel Osmanlı Tarihi (1299-1481)**, Haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul: İnsan Yayınları.

Nicol, D. M., (2001), **Bizans'ın Soylu Kadınları: On Portre, 1250-1500**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Shaw, S., (I: 1982), **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, İstanbul: e Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H., (1988), **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

----, (II: 1988), **Osmanlı Tarihi**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

